

RESSENYES

ALABRÚS IGLESIAS, Rosa María (2020)

Juliana Morell. De niña prodigio a maestra de las emociones

Sant Cugat del Vallès: Ed Arpegio, 109 p.

ISBN 978-84-15798-42-2

A ningú sorprèn la rellevància actual que el gènere biogràfic té dins dels estudis històrics. L'interès per les particularitats vitals de determinats personatges històrics, siguin figures més o menys conegudes del gran públic, i la seva inserció dins del context històric que els va tocar viure és avui, sens dubte, un enfocament atractiu per a historiadors i lectors, més enllà dels tradicionals fòrums acadèmics. Reconstruir una vida individual concreta permet mostrar com hi era present en una època sencera i així, tal com va destacar al seu dia François Dosse, convertir la biografia en una forma privilegiada de relat que permet «començar a restituir una època amb els seus somnis i en les seves angoixes».

En aquesta creixent popularitat de les biografies cal valorar molt positivament les dedicades a figures femenines i, en concret, les referides a religioses. La religiositat ha estat un dels camps preferents de la recerca de la història de les dones en els últims anys, tant pel que fa a l'estudi de les que van viure enclaustrades entre els murs conventuals (que compta ja amb una llarga tradició consolidada de treballs al nostre país com mostren les obres d'autors com

José Luis Sánchez Lora o Ángela Atienza) com d'aquelles altres, més desconegudes pel públic, que sense l'ingrés en una regla van gaudir al seu temps de fama pels seus dots espirituals, tal com ens ha mostrat l'estudi recent que Francisco Pons ha dedicat el 2019 al món de les beates valencianes de l'edat moderna. De fet, les nombroses autobiografies i obres personals, impreses i manuscrites, que es conserven en diversos arxius i biblioteques civils i eclesiàstiques del món catòlic de moltes d'aquestes dones (o bé de la ploma dels seus directors espirituals i deixebles), se'ns han revelat com un material documental d'incalculable valor per apropar-nos tant a les seves vivències personals com a les expressions més íntimes i emocionals de la seva espiritualitat.

La commemoració del cinquè centenari del naixement de Teresa d'Àvila l'any 2015 va servir no sols per a la publicació d'una allau d'estudis sobre la figura de la santa, sinó, alhora, per estimular un interès creixent per conèixer la vida d'altres monges contemporànies seves. Ja fa alguns anys el professor James Amelang va subratllar l'interès històric que algunes

d'aquestes religioses havien tingut en l'àmbit català. I és justament a l'estudi d'algunes d'aquestes figures que ha dedicat la seva recerca en els últims anys la doctora Rosa Maria Alabrús, professora a la Universitat Abat Oliba de Barcelona. Historiadora compromesa, és autora conjuntament amb el professor Ricardo García Cárcel d'un assaig sobre la mateixa Teresa de Jesús publicat el 2015, i també ha dedicat un llibre recent, el 2019, a l'estudi de les personalitats d'Hipòlita de Rocabertí i d'altres monges del barroc català com Àngela Serafina Prat o Eulàlia de la Cruz. Precisament en aquesta última obra, la doctora Alabrús ja dedicava un capítol a la figura singular de la dominica Juliana Morell, l'estudi de la qual es completa de manera magnífica en aquest últim assaig que acaba de publicar a l'editorial Arpegio.

Juliana Morell no és possiblement el cas històric d'una dona oblidada pel temps. Més aviat, al contrari. Des de la seva mort el 1653 —el primer relat biogràfic sobre ella correspon a una monja dominica del seu propi convent, Maria de Merles de Beauchamps— fins a èpoques molt recents, la seva vida ha estat objecte de diversos estudis entre els quals cal citar els de Magda Gassó, Alba Espargaró, Eulàlia d'Ahumada o Vicenta Márquez de la Plata. Fins i tot, en ple segle XIX, la generació de la Renaixença catalana la va promocionar a la condició d'insigne glòria catalana (com es pot veure a la memòria llegida per Joaquim Roca i Cornet a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona el febrer de 1859), cosa que va significar el seu registre en el paranimf del Rectorat de la Universitat de Barcelona, construït als anys setanta del segle XIX.

Nascuda a Barcelona l'any 1594, la seva biografia resulta del tot fascinant. Òrfena de mare des de molt petita, era filla d'Antoni Morell, un banquer i mercader de draps barceloní d'ascendència jueva, fugit de la ciutat a França per un assumpte tèrbol quan Juliana tot just tenia cinc anys.

Les relacions amb el seu progenitor mai van ser fàcils. La seva infància va estar marcada per la seva fama de noia prodigi. Els seus excepcionals dots intel·lectuals derivarien d'una extraordinària intel·ligència alimentada per una estricta educació humanística rebuda i per un precoç i excel·lent coneixement de llengües: als dotze anys dominava, a més del castellà i del català originaris, les llengües llatina, hebrea, grega, àrab, caldea, italiana i francesa. Aviat, aquestes circumstàncies la farien destacar en diverses disputes de tesis filosòfiques en les quals participaria en diverses places europees com Carcassona, Colònia, Brussel·les o París, animada pel pertinaç desig del seu progenitor d'exhibir-la per tal de guanyar reconeixement públic propi i, de pas, recuperar el prestigi personal perdut i possiblement el perdó per a un hipotètic retorn a Barcelona. En tot cas, els dots de Juliana no passarien desapercebuts ni a la cort gal·la ni per les forces del catolicisme posttridentí francès, en especial pel que fa al cercle catòlic d'Avinyó, vinculat a la Lliga catòlica. En ell confluïren jesuïtes, dominics, l'expansió recent de l'orde carmelità, així com la protecció política d'importants dames de l'alta noblesa francesa i italiana, inclosa la mateixa reina de França, Anna d'Àustria, moltes d'elles amb estretes relacions familiars amb els papes de l'època com Pau V i Urbà VIII. Les estratègies de tots se centrarien a recuperar el terreny perdut al sud de França davant la Reforma, veient en la jove Juliana la persona idònia per difondre el seu missatge reformador a través de la seva saviesa. Amb tota probabilitat, tal com apunta Rosa Maria Alabrús, aquest fet, al qual s'afegiria el cansament experimentat per aquest excés d'exhibicionisme per part paterna —i, possiblement, el fet de no compartir tampoc els plans de futur d'aquest d'un matrimoni avantatjós o d'afavorir el seu ingrés en un convent de prestigi—, estarien en la seva presa de decisió final d'ingressar el 1609, amb només setze anys, en el convent dominic

de Santa Pràxedes d'Avinyó. Aquest era un espai religiós que havia sigut objecte de saqueig pels hugonots i on només quedaven, després de la fugida de les monges originàries, algunes dones soles vídues o abandonades pels seus marits i una petita escola de nenes. En aquest espai Juliana va trobar possiblement una alternativa alliberadora de la seva existència per sortir de la situació de conflicte domèstic que vivia o del simple enfonsament moral, a la vegada que el gran repte que per a ella significaria la seva reconstrucció com a espai de la religiositat femenina dominicana en el sud de França.

El llibre s'estructura en sis capítols. En el primer, Alabrús analitza amb rigor el pensament de l'època respecte a l'educació femenina, així com els arquetips diferents de monges que s'imposen durant el barroc i entre els quals situa la mateixa biografiada. En el següent capítol, descriu alguns dels aspectes que hem anat avançant sobre la seva infància i el context històric en què es movien les forces de la contrareforma francesa a començaments del segle XVII. El capítol tercer aborda la trajectòria reformadora de Juliana Morell en el convent de Santa Pràxedes. Traductora, mestra i priora, l'ingrés en l'orde dominic significarà un gir copernicà en la seva trajectòria anterior: d'exposar i debatre tesis orals en públic, passarà, sota una clara aposta pragmàtica, a assolir el paper d'una monja dòcil, cauta en l'obediència disciplinar a les autoritat eclesiàstiques i molt allunyada de qualsevol interpretació teològica que pogués resultar perillosa des d'un punt de vista doctrinal. Significativament, com assenyala la doctora Alabrús, traduirà entre 1666 i 1617 el Tractat de la Vida espiritual de sant Vicent Ferrer, del llatí al francès; el sant que dos segles abans, a Perpinyà, s'havia compromès a seguir l'obediència de Roma, deixant de banda els papes d'Avinyó. Juliana, en el marc de l'escissió entre protestants i catòlics, s'erigia, doncs, com una «recatolitzadora» a la Provença francesa, seguint el seu exemple. I en les

anotacions que escriurà en aquella obra recordarà les regles del silenci i la penitència com les millors armes per combatre qualsevol desviació, com les dels il·luminats, aspecte que sens dubte era nou en la seva regla davant de les reivindicacions que els dominics havien fet de la confessió pública i de l'oració vocal enfront d'aquells. En aquesta evolució religiosa de Juliana, Alabrús remarca la influència rebuda de les lectures fetes de les obres de jesuïtes com Luis del Puente o Alfonso Rodríguez. Finalitza el capítol fent un repàs de la resta de la seva producció impresa (Exercicis espirituals sobre l'eternitat, 1637, en què aporta diversos ensenyaments sobre la meditació) i manuscrita, que es conserva a la Biblioteca Ceccano d'Avinyó. El capítol quart està dedicat a descriure la història del monestir fins l'arribada de Juliana i la seva reforma religiosa. En el capítol cinc, un dels més importants del llibre, s'analitza l'esperit amb el qual el catolicisme francès va abordar la renovació cristiana amb la figura rellevant de Francesc de Sales, amb un projecte que combinava la conversió dels calvinistes amb l'assistència caritativa als més pobres, amb un allunyament de la mística i una aproximació a la racionalitat i el control emocional. Un enfocament de reforma social en el qual també militarien personalitats com Joana de Chantal, fonamental pel seu carisma en l'ampliació de la influència i educació de les dones a França, Vicenç de Paül i el paper de Lluïsa de Marillac en la fundació de la Companyia de les Filles de la Caritat de Sant Vicenç de Paül, o la mateixa Juliana, que també rebria la seva influència en un moment en què dirigia totes les seves energies al magisteri i la direcció espiritual tant de les novícies com de les monges de la seva comunitat: a través de les seves obres pretendrà conjuguar teologia i apostolat, emfatitzant la pobresa com a exemple de la màxima virtut. L'últim capítol està dedicat a la memòria de Juliana Morell. Alabrús hi

fa un repàs molt detallat de tota la trajectòria historiogràfica entorn de la seva figura des del segle XVII fins a l'actualitat. El llibre es tanca amb un apèndix amb la transcripció d'alguns capítols dedicats a les meditacions sobre la caritat i els sants, extrets de l'obra de Juliana Les Exercices spirituels sur l'éternité, publicat dins del llibre en el qual Matthieu-Joseph Rousset va recollir el 1894 les obres espirituals de la monja catalana.

Estem davant d'un llibre suggeridor i d'amena lectura, fonamentat en un escrutini pacient de fonts documentals sòlides i originals. Com la mateixa autora conclou, més enllà de la recreació de la vida de Juliana, la seva intenció ha estat la de traslladar-nos cap al seu pensament espiritual, reflectit no sols en les seves obres escrites sinó també en la seva praxi religiosa, emmarcada dins del complex marc social, polític i religiós que li va tocar viure.

José Luis Betrán

Universitat Autònoma de Barcelona
<https://orcid.org/0000-0001-7830-9460>

